

Encyklopédia ruskej duše

Encyklopédia ruskej duše

Viktor Jerofejev

Preložil Ján Štrasser

Viktor Jerofejev

Энциклопедия русской души

Copyright © Viktor Jerofejev 2005

Translation © Ján Štrasser 2011

Design & Layout © Janka & Palo Bálik 2011

Slovak edition © Artforum 2011

Artforum

Lúbim *ti*

Pliešok

Ochrankári sa úkosom dívali na televíziu. Popíjal som s ľuďmi, ktorí dobre poznajú kriminálnu situáciu v meste. Hoci vyzerám inteligentne, som schopný prepíť aj tých najmocnejších chlapov a tri-štyri fľaše vodky za večer ma nedokážu vyvieť z miery, akurát ráno ma trochu svrbí koža na bruchu. Takáto osobitosť ma neraz zachránila, no občas mala nepredvídateľný následok, čo sa stalo aj v tú noc.

Človek, ktorý má moc, vyžaruje nadpozemské svetlo. V jeho vplyvnej tvári žiari ustavičné vytrženie. V miestnosti bolo toľko papalášov, až to štípalo oči. Opití šéfovia silových zložiek, vicepremiéri, vodcovia i nepriatelia demokracie, odborníci na štátne právo, vysokopostavení hlupáci, revanšisti a ďalší kremelskí frajeri hučali.

„Môj pliešok je krajší ako tvoj!“ ozývali sa hlasy.

Každý túžil po pliešku.

„Tvoj pliešok nie je nijaký pliešok.“

„Ja som dostával štyri pliešky každý mesiac.“

„To bolo dávno!“

„A ja mám platinový pliešok,“ povedal niekto.

Všetci zmĺkli. Spýtal som sa:

„O akom pliešku to hovoríte?“

Rozrehotali sa.

„Vari ty nemáš nijaký pliešok?“

„Nie, ja nemám nijaký pliešok,“ našťval som sa.

Nad ránom sa im všetkým zachcelo letieť spolu do vesmíru. Leťte, holuby, pomyslel som si. Navrhli mi, nech poletím s nimi ako kronikár, padli aj iné, nemenej dôstojné návrhy. Napokon jeden z nich, ktorý bol tuším najrozumnejší a dokonca sa trochu vyznal v literatúre, sa pustil so mnou debatovať o tajnej stránke ruského života.

„Čítal som ťa, a nepáčiš sa mi,“ začal s úprimnosťou človeka, ktorý má o piatej ráno nabok zošuchnutú kravatu na bielej vládnej košeli. „Počúvaj, čo ti poviem: toto je zakliata krajina.“

Chápavo som zahmkal.

„Kam sa na nás hrabe bermudský trojuholník! Tu je to drsnejšie. U nás neprejdú nijaké reformy,“ ubezpečil ma hlavný reformátor.

Mlčky som mu veril na slovo.

„Chceli sme nájsť zlučujúcu ideu. Našli sme len rozlučujúcu,“ poobzeral sa okolo seba. „*Starý* nám zavadzia.“

„Nájdite niečo lepšie,“ povedal som.

„Hovorím o inom,“ reformátor sa prikrčil a dokonca naznačil, že odchádza nepochopený, namiesto toho však zvolal:

„Pal Palyč!“

Pristúpil k nám akýsi opitý Pal Palyč. Očividne predstaviteľ silových zložiek. Akosi zatrpknuto sa mu chvela čeľusť. Bol v civile.

„Povedz mu o starom. Neverí.“

Predstaviteľ sa vyľakane pozrel na papaláša.

„Tak vrav, keď si už začal,“ tvrdo povedal reformátor.

„Hovoríme mu pohyblivá čierna diera,“ zachvel sa predstaviteľ. „Alebo lievik. Skrátka, starý krám.“

„Zákon miznutia energie,“ vysvetlil reformátor.

Rád sa zhováram o hocijakej chamradi, no nie s opitými papalášmi.

„Metafory,“ naznačil som.

„Stretni sa s ním,“ navrhol reformátor.

„S kým?“

„So *starým*. Pal Palyč to zorganizuje.“

„Sme závislí,“ uškrnul sa Pal Palyč a vyceril pokazené zuby, premiešané so zlatými. „Ešte viac ako od každodennej misy šošovice.“

„Nepracujem pre vládu,“ upozornil som ich zmierlivo. „Je to súkromná prosba,“ zdôraznil reformátor.

Prízrak ruskej svine

Stáva sa, že sedíš na balkóne, popíjaš čaj, debatuješ s priateľmi, je ti dobre, veselo, nič neveští nešťastie, keď sa ti odrazu zatmie v očiach, príroda stemnie, zdvihnú sa nepriateľské víchry, počuť dupot, v sekunde je všetko rozmetané, v okamihu sa všetko zaleje krvou. Nemáš viac ani čaj, ani rojčenie, ani priateľov. Na čaj stoja kilometrové rady, balkón sa zrútil, priatelia sa posrali od hrôzy života.

A uprostred všetkej tej parády si pomyslíš:

Vďaka ti, Bože, za ponaučenie, vďaka za útrapy.

Nepriateľ národa

Akoby mnou zalomcovali, ráno som sa zobudil s výrazným pocitom: som nepriateľ národa. Lampa sa podozrivo hojdala pod stropom. Pomyslel som si, že som to asi prehnal s pijatikou. Od vzrušenia zo stretnutia s mocou. Všetci sa len tvárime, že moc nás nevzrušuje. Znepokojený som vyskočil z postele, vrhol som sa k zrkadlu na skrini, preplieskal som si líca na rozospanej tvári. Zo zrkadla na mňa zachmúrene hľadela neumytá papuľa nepriateľa národa.

No pekne, pomyslel som si. Plnou parou do hrobu.

Ak mám byť úprimný, ani predtým som sa s národom ktovieako nebratal, nevzlykal som pri pocite spolupatričnosti. Neraz som ho nedôverčivo oňuchával, dokonca mi z neho bývalo na vracanie. No vždy som si s tým poradil a žil som ďalej ako všetci, v tupej nádeji na niečo.

Teraz to všetko bolo inak. Opäť som si ľahol, rozžialený som zaspal, spal som dlho, bez snov, prebudil som sa napoludnie a opäť – som nepriateľ národa. No nie v tom *starom* zmysle, že som kontrarevolucionár. Alebo že by ma ohovorili. Nikdy som neveril v bezúhonnosť obetí: človek je večne s čímsi nespokojný, a to sa prejavuje. No celou svojou bytosťou som pocítil, že ma nevyhlásili za nepriateľa národa – sám som sa ocitol v tejto pozícii. To je nezvratné.

Aký je to stav? Netrúfam si ho vyčerpávajúco opísať. Zľahka do mňa vstúpil a ovládol ma. Nedá sa charakterizovať prudkou nenávisťou, keď sa ti chce vrieskať a všetko vyškrtáť. Zúrivosť je obyčajný citový výlev. Popravy sú vôbec love story. Ale toto bolo ako po búrke. Jesenný vietor nežne ševelil záclonami. City ochladli, silnelo pohrdanie. Nenáhlivý, nepálčivý pocit.

Chcel som ho prehlušiť športom a ľahostajnosťou. Nasadol som do auta, aby som si na Vrabčích vrškoch odbehol svojich štyridsať minút. Klusal som a rozmýšľal: zmier sa. Zmier sa – pozri, tu sú bobule jarabiny. Rieka, vlečný čln, tribúny, zvonica – zmier sa. Potom ma ovanul pach postarších dôstojníkov, absolvujúcich rutinnú previerku vytrvalosti – zapchaj si nos a zmier sa. Keď dobehli, vrhla sa ku mne štábna krysa s výkrikom:

„Zasa si posledný!“

„Horšie ako posledný!“ povedal som plukovníkovi a zišiel som z trate.

Som nepriateľ národa. Nie je to najpríjemnejší pocit, niet sa čím pýšiť. V pohrdaní nie je ani tak povýšenosť, skôr beznádej. Zvážil som to a dospel som k záveru, že dokonca ani informácie mi na to nedávajú dôvod. Včera, minulý týždeň Rusi nespravili nič mimoriadne. Nevyplávali na Auróre doprostred rieky, hoci ruky ich svrbeli,

nepovražili novorodencov, hoci mohli. Len si tak žili, popíjali pivo, no ja som sa s tým už nemohol zmieriť.

To neznamená, že som planul neláskou ku konkrétnym ľuďom: k rozvážnemu ujovi Seriožovi z Piteru, ktorého som dávno nevidel a bojím sa, že ho nespoznám, keď ho uvidím; k Zoji Jefimovne, ktorej sa celý život páčili Majakovského verše; k mojim sesterniciam Belke a Strelke, bývajúcim v rôznych mestách s deťmi, ktoré nepoznám; k ožobráčenej účtovníčke, mohutnej tete Slave, ktorá mi z času na čas telefonuje a prefajčeným hlasom ma prosí, aby som ju dal pochovať na svoje útraty. Tolstoj stále ostával autorom Vojny a mieru. V každom prípade, piliere Ruska spočiatku stáli na svojich miestach.

Metamorfózu podstúpilo dokopy len jedno zámeno, zaľúľané slovíčko *my*, no *my* je predsa Nikolajom II. ruskej lexiky. Nemožno si myslieť, že naše *my* sa skladá z mnohých autonómnych *ja*. Ruské *ja* ako element nie je životaschopné a vyskytuje sa výlučne v rodinnej molekule. Takže nie *ja* formuje ideu *my*, ale *my* je manifestačné a rečotvorné. *My* plodí zdegenerovaných *ja* ako drobné zemiaky. Všetky sily ruského pravopisu sú na strane *my* a nech by ste sa literárne akokoľvek usilovali rozvíjať *ja*, neoplatí sa to, lebo chýba gramatická zásoba. Vezmime si ako prípad podvedomé *mykanie* Platonova a vzpierajúce sa *jakanie* Nabokova a uvidíme rôznosť potenciálov. Na *my* možno štekať ako Zamiatin, možno sa mu vysmievať ako Oleša, no *my* má autokratickú kvalitu, známu pod názvom *národ*.

Národ je jeden z najpresnejších pojmov ruského jazyka. Má v sebe dvojitý prenos zodpovednosti: z *ja* na *my* a z *my* na *rod*: *my-oni*, vonkajškovo-vnútorňný faktor, ktorý označuje večné hľadanie nie sebapoznania, ale sebaotvrdenia. Slovo *národ* zabetónovalo národ na celé veky.

Napriek rozdielom medzi kastami, generáciami, pohlaviami a oblasťami Rusi tvoria zväzok potomkov, ktorých bili korbáčom a bičom. Rusi sú deti trýznenia. Tam, kde osobitosti individuálneho života prekvitajú na úkor života spoločenského, je slovo *národ* metaforou alebo také slovo vôbec neexistuje. V našej krajine vyjadruje podstatu nespravodlivej veci.

Spočiatku som bol v pomykove a intenzívne ma spaľoval pocit viny. Práve pred národom. Ale Rusi si splietli spoj-právňosť so svojvôľou a zmenili sa na zlepený chuchvalec, ktorý sa kotúľa dolu šikmou plochou, chrlí kľiatby, heslá, hymny, častušky, ochkania a ďalší národný pátos a nie je schopný sa zastaviť. Keď som sa zobudil, uvedomil som si, že *národ* je kyslá polievka, zahustená spoločnou náladou, ktorá v ňom kvasí. Kripli, inteligencia, fatalistické nutkania – všetko v jednej guči. Vypol som televízor. Prestal som fandiť nášmu mužstvu.

Hitlerova morálna pomoc

V Paríži majú Stalingradské námestie a nie je to náhoda. Rusku v konečnom dôsledku pomohol Hitler. Síce mu nevytvoril až taký železobetónový status morálnej imunity ako židom, no nejaký mu vytvoril. V tridsiatych rokoch pretiahol na stranu sovietskeho Ruska celú pokrokovú západnú inteligenciu, ktorá sa stala sovietskym *špiónom myslenia*, začiatkom štyridsiatych rokov celý západný svet.

Rusko zbavené imunity nevzbudzuje úctu. Tých, čo sa k nemu približujú, zákonite ničí. Na všetkých, čo ho navštívili, zanecháva trvalý odtlačok.

Že *národ* s vrtulou sa len tak nezrodí? Prosím vás! Veď aj galaxie vznikli len tak, z veľkého tresku. Mám po krk ponaučení.

Mal som od čoho prísť o rozum.

Úsilie nájsť estetický ekvivalent pre pohrdanie ma v konečnom dôsledku priviedlo k myšlienkovj horúčke. Tá vydala pozoruhodný plod. Zrodil sa *pohlavár*. Všetkých odtisol a previedol ma z môjho ruského sveta do svojho – všetko zmenil, nič neporušil. Chcel by som sa vopred ospravedlniť: pohyb po ruskom svete nebol ani etnografický, ani patologicko-anatomický. Netýkal sa ani bežných trás, ani zakázaných chodníkov. Všetky tieto podrobnosti neboli pre pohlavára dôležité. Pohyb sa konal vo vnútornej sfére a málokedy sa zhmotňoval v slovách.

Nasal som do seba Rusko ako umelecké dielo.

Génius miesta

O týždeň ráno zatelefonoval Pal Palyč. Bol som rozospatý, nebol som hneď v obraze. Prišiel ku mne domov, zbežne pochválil byt, sám od seba sa vyzul, ani si nerozšnuroval topánky, a rýchlo vošiel do pracovne. Hral úradníka, ktorého čaká stoštyridsaťtisíc neodkladných záležitostí. Spolu s ním sa vynoril referent, pozapínaný na štyri gombíky, možno teplý a možno len elegantný mladý muž.

„Ako vám môžem pomôcť?“ príčinlivo sa spýtal Pal Palyč. „Môžete mať sto kukláčov. Alebo dvesto.“ Zamyslel sa. „Nechcete tank?“

„Čo odo mňa chcete?“ sucho som sa spýtal a živo som si predstavil seba v tanku.

„V krajine,“ referent si odkašľal do hrste, „nevládne prezident ani vláda, ani CIA, ako tvrdia dôchodcovia, ale práve toto takpovediac všadeprítomné teleso. To nie je rozprávka,“ povedal rýchlo, keď zbadal môj nechápavý výraz.

„Ale prečo?“ povedal som čo najspupnejšie. „Veď Rusko je rozprávka.“

„To je možné,“ odvetil referent po odmlke. „On občas býva na Vagaňkovskom cintoríne, kde je pochovaná naša stará mama.“

„Sami si choďte na cintorín,“ povedal som tak, aby pochopili, že rozhovor sa skončil.

Pal Palyč náhlivo vytiahol z veľkej červenkastej aktovky obálku a podal mi ju. Nazrel som do nej:

„A ešte hovorte, že v našom štáte nie sú peniaze.“

Pal Palyč po generálsky sklonil hlavu a mimovoľne uprel pohľad na predpisovú chybu.

„Neustriehla!“ povedal a zahanbene zasunul malíček ľavej nohy späť do ponožky farby kaki. „Žena láta ponožky. Je to jej hobby, viete?“

Referent živo prehovoril:

„Poľské, polovlnené, fabrika v Lubline. Viac ich nekupte. Sú nahovno.“

„Jasné,“ povedal generál. „K veci.“

„Keď s ním nadviažete kontakt,“ obrátil sa ku mne referent, „vynasajte sa ho presvedčiť...“ V predsieni silno buchli dvere. „Nech nám dá pokoj,“ zašomral.

„Prievan,“ povedal som.

„U nás v Rusku sa prievanom môže začať všetko vrátane občianskej vojny,“ sprítomnil referent svoje obavy.

„Prečo ja?“ spýtal som sa generála.

„Napísali ste voľačo o príchode nového zjavenia,“ očervenel.

„Je interferencia,“ dodal referent.

„Hádam už pôjdeme,“ vstal z pohovky Pal Palyč. „Saša,“ kývol na referenta, „prechádzza pod vaše velenie.“

„Počkajte! Nie ste náhodou idioti?“ zaujímalo ma.

Drsné deväťdesiate

Mimochodom, Saša vôbec nebol idiot. Patril k tým, čo vyskúšali stovky foriem života v *drsných* ruských deväťdesiatych rokoch. Pociťil svišťanie a rýchlosť ruského času, keď rok bol hodinou – nebol ňou nikdy predtým a navidomočí ani potom. Saša bol z tých, čo pochopili zmysel energie, prekonal pasívnu mentalitu.

Málokto v Rusku v deväťdesiatych rokoch žil – takmer všetci plakali. Z rôznych príčin. Plakali od radosti, že získali slobodu. Plakali okradnutí. Plakali postrelení. Takmer všetci sa vyľakane obzerali, držali sa za vrecká, nezapájali sa do hry, paberkovali na okraji. Peniazmi napchaná Moskva sa tým „takmer všetkým“ videla byť najúbohejším, strateným mestom sveta.

Peniaze sa váľali na bulvároch a námestiach, vietor ich unášal do brán domov, vírili na schodištiach. Dali sa hrať metlami, akurát nebolo domovníkov, boli nováčikovia amatéri, a tí spočiatku hrabali nešikovne, primitívne – bolo to také únavné, že večer nevládali zrátať tržbu, tak veľmi sa im chcelo spať. Peniaze sa držali vo vedrách, v umývadlách, vo veľkých kastroloch, boli ich milióny a milióny, vymieňali sa za zelené a zelených sa dalo za týždeň nahonobiť aj milión.

Zmenáreň sa stala mocnejšou ako Goetheho Faust. Pracovala nonstop.

Ale pre „takmer všetkých“ boli peniaze neviditeľné, tí ich nehrabali, strácali ich. „Takmer všetci“ dobre vedeli, že predtým jedli paradajky a raz si dokonca kúpili v nebohom obchode Ruslan károvaný belgický oblek; teraz nemali ani na zemiaky. „Takmer všetci“ trpezlivo čakali na vysvetlenie v televízii. Nedochádzalo im, že nikde na svete nikto nikomu nič nevysvetľuje, keď sa na bulvároch a námestiach

váľajú hŕby peňazí. Nato si „takmer všetci“ odplúvali pri televízoroch a dopľuli sa tak ďaleko, že niektorí z nich sa stali bezdomovcami. „Takmer všetci“ malátne chodili a hľadali akúsi pravdu. Zrazu bolo v obchodoch všetkého dosť. To bolo obzvlášť ponižujúce. I zachcelo sa „takmer všetkým“ uvidieť prázdne pulty, na ktoré boli zvyknutí, odísť do dobrého sveta dlhých radov.

Saša začal ponožkami v podchode. Po ponožkách a obrane slobody v živej reťazi pri Bielom dome obchodoval s cigaretami, so starožitnosťami, so zahraničnými autami, vlastnil sklady a obchody, nelegálne držal zbraň, zakladal banky, chcel kúpiť Aeroflot, namiesto toho postavil tehelňu a fabriku na šatky z angorskej vlny. Popáľil sa, zbankrotoval, pokúsil sa zastreliť v kúpeľni a preliť nemálo vlastnej krvi. Prežil, vrátil sa k škrapinkárom, vstúpil do herného biznisu, obliekol si červené sako, začal vydávať časopis pre pánov, skrachoval, dlhoval všetkým. Čechenci ho chceli zakopať v lese pri Moskve. Presnejšie, dali mu lopatu a navrhli mu samozakopanie.

Filozofiou deväťdesiatych rokov sa stala počítačová hra. Virtuálnosť sa prevaľovala vo vzduchu ako jarná hmla. Každý mal niekoľko životov, šatník sa nemenil podľa sezóny, ale podľa intuície, zlietali sa vtáci, zvonili meče, z hrude sa vydieral zvuk bojového křča. Do Sašu striedali, bránil sa strelbou, pracovali vrty, hodil peniaze na Západ. Zadovážil si nehnuteľnosť v Londýne. V hlave sa mu rozmnožili šváby. Začal sa zaoberať ruskou filozofiou, zaprel pravoslávie, vyslyšal Altaj, stal sa pustovníkom, ponoril sa do budhizmu, budhizmus vymenil za hinduizmus, tancoval, vstúpil do astrálu. Hinduizmus vymenil za judaizmus (nebol žid), nejaký čas sa týral ako ateista, priblížil sa k ľudu, stal sa vegetariánom. Na príkaz srdca prijal cirkevný trest,

vymenil džíp za rozmlátené žiguli, začal byť na seba tvrdý, zariekol sa, že sa tri roky nedotkne ženy.

Bolo to desaťročie ruského tela. Porážka materializmu viedla k objavu materiálnosti. Dievčatá sa zmenili na chlapcov a naopak. Vážne sa potiahli vazelínou unisexuality. Saša náhodou objavil v sebe islam, zadovážil si päť sáun a hárem, začal vyznávať vúdú, vypadol do Karibiku, odtiaľ do Nigérie, zázrakom prežil v Lagose, vrátil sa, pokajal sa v Danilovskom kláštore, stal sa referentom. Pracoval v tajnej službe a dokonca si trúfol predo mnou nadchýňať sa hrdinstvami sovietskych kágebákov, miloval Ameriku, nenávidel Ameriku, pociťoval nostalgiu za minulosťou, nechcel minulosť. Saša nedávno dovšil tridsiatku. Ďalej experimentoval so zdravým spôsobom života, so sexom, s filmom, počítačmi, reklamou. Saša priznal, že situácia je na prd.

„Nech skapem, ak ho nenájdeme,“ dodal.

Terč

Som terč. Živý, teplý chuchvalec nadskočil a beží poľom. Strieľa do mňa každý, komu sa zachce. Mám špinavú spotenú tvár, špinavé šaty, roztrhané topánky, krv pod nechťami. Musím vyzeráť ako blázon. Premýšľať o sebe nemám ani čas, ani silu. Bežím. Bez najmenej nádeje na úspech.

Keď som si raz prezeral predrevolučné fotografie v peknom anglickom albume, pristihol som sa pri prostej myšlienke, že všetci, čo sú na nich, sa už-už stanú terčom nešťastia, ktoré *každého* rozvráti. Povolžskí bradáči s račmi očami, kriklavo vyobliekané kupcovky s počernými pomocníkmi, čo obsmrdávajú pri ich zamoskvoreckých sukniach, imperátor na pni, Nabokovov otec s ustarosteným čelom ako všetci liberáli, štyri tenistky s vajcovitými raketami na

svojom charkovskom majetku, dôstojníci, debatujúci vo voľnom čase nad Ruským slovom, dedinskí debili, škúliaci do objektívu – všetci sa tu zišli, aby trpeli, a napriek ich bezstarostnosti sa im na tvárach už zračí utrpenie. Presnejšie, pripravenosť na utrpenie. Nie odpor, ale pioniersky pozdrav. Pripravenosť na ponížovanie. Na mučenícku smrť.

Zmocnil sa ma zvláštny nepokoj. Takéto čítanie fotografií sa dalo pochopiť, ak by sme tušili svoju budúcnosť, no nemohol som sa zbaviť myšlienky, že budúce utrpenie je v mojich krajanoch prítomné objektívne, nech by to bol ktokoľvek, nezávisle od zloby, lásky a názorov, nezávisle odo mňa.

Na tváre si ľahol tieň obetí, oveľa silnejší ako tieň smrti, prirodzený pre každú fotografiu. Pomyslel som si: závoj sa odokrýva. V Rusku existuje zvláštna prísada obyčajnej smrteľnosti, dokonca aj v nevinnom albume sú ruské tváre krásne vďaka tej výraznosti, ktorú dodáva len násilný odchod zo života. Priezračnosť tých tvárí, ich bledosť ako odlesk posmrtnej masky, ich zmierené prebývanie v truhle v rozstrieľanom stave pekne kontrastuje s ich banálnym sebavedomím. A najlepšie ruské portréty plné súcitu – také maľoval Kramskij – sa vyznačujú obdivom nešťastia.

Budúcnosť bola založená, rozlúštená a predstavená, už len bolo treba, aby nastúpila. No práve preto, že bola v Rusoch prítomná, bola aj možná. Všetko sa stretlo.

Osikový vietor. Byť Rusom znamená byť terčom. Sebažertva obetí – aj to je funkcia vo svete, kde sme oslobodení od iných záväzkov, ktoré v najhoršom prípade plníme fušersky, chvatne, ľavou rukou. Bývajú zriedkavé obdobia, keď Rusi zabúdajú na svoje trpiteľské založenie a začínajú napodobňovať iné národy v ich tvorivom princípe, niečo budovať, o niečo sa usilovať. Zakaždým sa to končí

žalostne. Ruský život je povolaný odpútať ľudí od života. Vzдор skostnatenej matky Rusi len zdôrazňuje jej význam. Rusko musí byť sebou samým presne tak, ako je kniha Ekleziastikus knihou Ekleziastikus, čiže jednou časťou Biblie.

Niečo iné je, že svoju rýdzu, podľa vonkajších znakov kresťanskú skúsenosť chcelo Rusko odovzdať iným krajinám, s iným predurčením, a preto ich dlho a zbytočne trápilo.

V dnešných podmienkach Rusko vyzerá stratené, prehrávajúce s ostatným svetom, kde sa aktívne princípy vyjadrujú organicky. No Rusko je stvorené pre modlitby, žiaľ a nešťastie. Rusko je krajina, ktorá plodí ľudské nešťastie. Historické predpoklady krajinu predurčujú, aby bola nepretržite nešťastná. Ruská moc spoľahlivo rieši svoje úlohy, nech by sa pridržala akejkoľvek orientácie. Rusko vie kvalitne rozpracovať utopické konštrukcie, ktoré sa navidomoči nedajú uskutočniť a ich rozvoj si vyžiada veľa obetí. Očakávať od takej obrovskej krajiny čosi viac by bolo čudné.

A tak ako každú krajinu aj Rusko treba posudzovať podľa jeho vnútorných východísk a konečného výsledku. Napriek tomu, že výsledok z pohľadu Západu vyzerá negatívne. Hoci vyzerá čudne aj zo strany Východu. V Rusku jednoducho jestvuje nesporná neschopnosť viesť takzvaný normálny život. Každý cár má svojho Rasputina. Rusko predviedlo krajnosti ľudskej povahy, rozbilo predstavy o zlatom strede. Preukázalo bezvýznamnosť ľudskej slobody. Treba si ho vážiť za vernosť sebe samému.

Základným štýlom spisovateľov, ktorí písali a píšú o Rusku, je sentimentálna uplakanosť. Aj západníci, aj slaviofilia robia chybu v tom, že želajú Rusku šťastie.

Slávní dejatelia od čias Čaadajeva sa navidomoči mýlia, keď sú hlboko znepokojení zúfalou situáciou rodnej dŕžavy. Strach zo strachu, obava vychutnať si jeho hĺbku je vlastná väčšine ruskej inteligencie. Večná a beznádejná myšlienka vytiahnuť Rusko za vlasy proti jeho vôli putuje z knihy do knihy a je prinajmenšom neodbytná.

Všetci tí spisovatelia by chceli mať šťastné Rusko s chlebikom, sviatočným koláčom a jeseterom. Šproty v paradajkovej omáčke ich neuspokojujú. Šproty prinajmenšom nie sú ich ideál.

Rusko je nesporne nebezpečná krajina. Tu však treba súhlasiť s Nietzsche, ktorý vyzýva „žiť nebezpečne“. Záblesk určujúceho národného vedomia, zmesi korbáča a sladkastého svätuškárstva vidím v neskorom Gogoľovi, ale ani on nemal dosť síl doviest myšlienku do konca. Zradcovia a niektorí cudzinci sa úprimne pokúšali predstaviť Rusko ako krajinu zla a nešťastia, no robili to len z politického alebo turistického záujmu, a preto neboli dosť dôslední. Zakaždým sa vyhýbame novým dôkazom, že každý je tu terč. Nastáva však čas, keď sa ukazuje, že krajina pobiehajúcich terčov nie je konkurencieschopná, a spoločná práca, založená na strachu a sebaobetovaní, napokon nevydrží počítačové preťaženie.

Ak to takto pôjde ďalej, Rusko postavené z lega zrejme zmizne z povrchu Zeme. Tak ako stará Hellada, kde sa grécki bohovia zmenili na poučné figúrky. S Gréckom nás dokonca spája nevelmi svätý duch. Grécko zahynulo na religiózny formalizmus, Rusko hynie na formálnu religióznosť.

V ekonómii ľudského ducha bude strata Ruska nenahraditeľná, nič menej, ale ani nič viac.

Matrioška

Ak veríme matrioške, potom život je kotúl do útrobov. Centrom ruského sveta je embryo. Všetko ostatné je obal, prána, pokrývka. Aj keby veľké matriošky znázorňovali tie najšikovnejšie tety, sú povrchné a samoľúbe. Je v nich statická životná pýcha.

Keď vezmeme matriošku do ruky, nemôžeme ju prestať rozoberať, rozkrúcať. Chceme sa dopátrať pravdy. Matrioška je založená na prapočiatocnej hre, ktorú pozná dojča, na nej je založený základný sexuálny efekt odevu – je to hra na schovávačku. Pravda sa skrýva v tajuplnosti. Pravda si žiada obeť. Veľké matriošky sú tehotné, majú v sebe malé matriošky ako vlastnú niekoľkonásobnú smrť. Hlavy sa s výzganím odstraňujú pre zábavu. Čím hlbšie vnikáme, tým je menej farieb, slabšie bizarnosti, maliarova únava. Matrioška je signál chronického vyčerpania, svetloplachosti. Predpokladá sa, že ten najmenší človečik, zle nakreslený pre nedostatok miesta, soška malého embrya, vyvoláva dojatie ako bábätko. Výbuch dojatia. Žiaľ za rodičmi. Na tvári nie sú vrásky, ale akási pavučina, ruky ako strúhadlo. Je to chlapec, je to dievča? Nevedno. Matkine drsné ruky sa žiada pobožkať, otcove vrásky vyhladiť. Ale ruská celistvosť je príliš chudobná na emócie, integrita je bezradná, to všetko sú len fantazmagórie a tá najmenšia figúrka sa vždy zakotúľa pod stôl.

Mazľavosť

Z košíka sa vysypali Loškovia, Vaskovia, Ninky, Kostikovia, Mišutkovia a rôzni drobní Pavlikovia, náhodou sa vyskytli Toľan a zachmúrený Serafim, potom nasledovali elitní Ivanovia, Oľgy s okrúhlymi lícami, vypadol odtiaľ

obesený železničiar s namyslenou tvárou, ďalej sa zjavili Nikolajovia Nikolajevičovia, Frolovia Timofejevičovia. U Rusov je všetko nedovarené, nedopečené, nedokorené. Aj tváre, aj duša, aj rodná zem.

Lesy sú mazľavé. Všetci sme mazľavé sliziaky.

Cestujem metrom a cítim, že mi je tá upotená chamrad' odporná. Inertná, pokorná, vyrážkovitá zberba.

Nebodaj chcem, aby sa Rusko rozpadlo na kúsky?

Aby sa Tatársko oddelilo od Mordvinska?

Aby Volga vyschla?

Aby Sibír zachvátil krčč?

Aby sa skončil cirkus?

Chcem!

Chcem!

Ešte o ruskej svini

Treba vzdať hold ruskej svini. Národ je nepreclený pojem. Nepribrzdený. Národ tvorí asi 75 percent obyvateľstva Ruska. Národ má svoje zvláštne spôsoby dorozumievania. Prichytáva sa medzi sebou ostňami a koreňmi. Pri dverách mu vrčia elektrické hodiny. Varí na dvoch plynových platničkách. Živí sa predstavami nočných môr. Vo všetkom vidí sprisahanie. Proti sebe. Národ občas kladie otázky. Počuje to, čo chce počuť.

Z národa sa dá vystúpiť. Po členky. Po kolená. Po pás.

Porekadlá si s tým neporadia. Častuškami sa nevykúpime. Podnetov je veľa. Národ sám od seba nevyžije. Národ potrebuje vodcu stáda. Cárizmus a komunizmus mali spoločné to, že sa odvolávali na národ. Jedni chodili k národu, druhí z neho vychádzali. K národu chodili ako na huby. Národ je vlastne také podhubie.

Náš národ sa na rozdiel od francúzskeho neodnárodnil. Ako napríklad mexický. Ruský národ je v čomsi dojímavovo nesvojrázny. Na iné archaické národy Ázie, Latinskej Ameriky, Afriky sa podobá svojou blízkosťou k ríši zvierat.

Teta Ňura

Teta Ňura prespala pád impéria. Celé roky pracovala v denníku Pravda ako upratovačka. To bolo rovnaké ako upratovať v Kafkovom zámku. Zámok bol preč. Od ZSSR sa ako kolesá odkotúľali republiky. Teta Ňura sa zamestnala u zlatníkov. Občas, vymetajú prach spod postele, zbierala drobné kamienky. Z času na čas sa medzi nimi našli aj brilianty. Domáci pán sa zvyčajne vracal z kasína opitý, občas dal tete Ňure zelené peniaze. Dlhú sa nevedela vyznať v zelených peniazoch, a keď sa v nich už trochu vyznala, pre každý prípad ich začala sporiť.

Chodila za mnou s otázkami, ale ja som jej to nevedel vysvetliť. Chýbal nám spoločný pojmový aparát. Skúšal som to z jednej i druhej strany, trpezlivo, zrozumiteľným spôsobom. Nechápala, ako je to možné, kto dovolil zrušiť Pravdu. Verila mi, no neverila mojim slovám.

Teta Ňura si pamätala kolektivizáciu a zdalo sa, že ju nemá rada. K hladu sa však správala trpezlivo ako k živlu. Za Chruščova upratovala u nejakých Talianov, podľa všetkého v rodine komunistického novinára, a nadchýnala sa čistotou bytu, ale kto boli tí Taliani, nevedela.

Teta Ňura vysáva a neprestajne rozpráva. Nič nepočuť. Prúd podvedomia, ak by sme vypli vysávač, je plný ne strávených útržkov mladosti, výjavov drsného života, nedostatku čižiem, klebiet o iných pánoch, o susedovi Tatárovi, ktorý jej ukázal pohlavný úd, podpálil balkón, Tatára zavreli do blázinca. Nie je zatrpknutá, je to robotná žena.

Jej syn bol ožran, nedávno opuchol a umrel, zato praktický synovec jej vsadil zámku do dverí. Teta Ňura vzala zo svojej dediny starenu, čo vyhorela, bývať k sebe, teda je dobrá. Túžila po samostatnom byte, nesplnilo sa jej to.

Mám ju rád. Keď si dá zopár kalíškov vodky, roztočí to – spieva častušky a rozpráva neslušnosti. Usilujem sa preniknúť do nej. Je čestná, robí si starosti o môjho syna. No donáša mi naňho pri každej príležitosti. Pokladám ju za človeka? Zložitá otázka. Je ako chrobák prevrátený na chrbát, nechápe, čo sa s ňou robí.

Ak máme namodelovať realitu, v ktorej žije, vyjde nám rozprávka, v ktorej hrdina musí podstúpiť tvrdé skúšky. Na ich prekonanie treba zmes úsilia a zázrakov. Západný človek vidí realitu ako pole činnosti. Rus – ako rozprávkový priestor. Obývajú ho bytosti, obdarené magickou silou. Niekedy sa tá sila rovná nule, inokedy prevracia svet. Rozprávkovosť vnútorného priestoru Ruska spočíva v tom, že sa zásadne nedá dešifrovať. Nepriatelia sa hrčia ako nečisté sily. Zamieňajú sa príčiny a následky. Vytvárajú sa vzťahy za zrkadlom. Rozprávka je konšpiratívna. Čierne mačky sú niečo ako úklady Osudu. Rus vpúšťa do seba rozprávkové myslenie a balansuje na prahu dvoch svetov – nenachádza pokoj ani v pretváraní života, ani v meditácii. Svojbytnosť ruského sveta spočíva v sebapožieraní. Magický svet ma priťahuje fantazmagóriami a napína neschopnosťou prekonať bosoráctvo. Rusko je introvertné vo svojich možnostiach a extrovertné vo svojej bezmocnosti.

Hrdina sa živí skúškami. Ak som proti nim, vylamujem sa z rozprávky do neexistujúceho priestoru. Agenti rozprávky, spolupáchatelia a škodcovia: pop, vojak, poslanec, cár, kupec, zbojník, milicionár, Nemec, moskovský priemátor, baba Jaga, drak Gorynič, daňový úrad, pobehlíca,

manželka, šéf, Chochol – boli na svojich miestach predomnou a budú aj po mne.

Vstupujem do sveta s vopred uväznenými symbolmi. Predstieram, že môžem zmeniť iluzórny svet iluzórnym konaním. Práve tým naplňam svoju rozprávkovú misiu, a to je naozajstné ruské individuálne bytie, ktoré nikto za mňa nedá dokopy. Mením sa buď na hrdinu, alebo na antihrdinu, alebo prosto na rozprávkového pútnika. Od hrdinu k obeti je len krok a nohy už vykročili.

Skúšky sa prekonávajú rozlične: dôvtipom, ľstou, prefíkanosťou, smelosťou, trpezlivosťou, inak človek neprežije. Prejavia sa protikladné vlastnosti – z nich je spletený aj ruský morálny svet, nepodobá sa na nič. S takýmto kódom cti ťažko zostaviť mapu dokonalého správania. Vymaň sa z rozprávky sa dá len krutou askézou.

Násilná smrť je vložená do scenára nie ako tragédia, ale ako nevyhnutnosť a baba Jaga sa nikdy nezamýšľa nad svojou životnou rolou, inak by prestala byť babou Jagou. Existuje rovnováha kúzla. V tejto krajine rozprávkové pojmy splynuli s historickými požiadavkami. Konár je omotaný lykom. Dejiny Ruska nie sú odchodom z rozprávky (ako u ľudí), ale jeho búrlivý rozvoj. Najnovšie reálie sa ako predtým balia do rozprávkového slovníka. Je zvláštne po literatúre devätnásteho storočia hovoriť o tom, že Rusi nie sú schopní sebareflexie, ale je to tak. Rusko je samá teta Ňura.

Chlapi a ženské

Všetko je také zanedbané, až srdce stíska od dojatia. Bolševici vôbec neboli marxistickými idiotmi, akými ich vykresľuje liberálne myslenie. Keď je raz ľudu viac ako ostatného obyvateľstva, musí byť ľudová moc. Bolševici chceli pochopiť korene ľudovlády, vytvoriť adekvátny štát. Červená rozprávka

je pekná, ale veľmi krvavá. No rozprávka slabne v nepriateľskom nerozprávkovom obklúčení. Nové technológie zabili rozprávku. Rusko treba odčarovať výlučne preto, aby nezahynulo. Rozvíjanie reforiem znamená zničiť ľud v podobe, v akej prebýva. Čiže ženské a chlapi sa prepadnú do pekla.

Nemocnica

Tak ako ťažko chorému, aj Rusovi sa boja povedať celú pravdu. Občas voľačo vytresnú, no nie nepriatelia, ale jeho najbližší, tí, čo mu obetujú život, tí, čo sa s ním najväčšmi trápia, vynášajú spod neho bažanty, tí to vytresnú, sú podráždení, pretože ich utrúpil afektovaním, sklonom utekať oknom, voziť sa na sánkach, no potom opäť všetko pripudrujú, prihládzajú... A Rus tiež rýchlo zabudne.

No pre seba si Rus myslí:

Pomáhajte mi, pomáhajte. Ak mi nebudete pomáhať, vyjde vás to drahšie.

Ale najskôr si nemyslí ani to. Leží na posteli, váľa si gule.

Sklon k podlosti

Podlosť pripomína voňavku Sviežosť. Kto si v mladosti neoblúbil tú vôňu, nemá čo robiť v tejto krajine.

Bezprávie je voľný výklad možností. Treba to vziať filozoficky. Česť rozkladá v človeku niečo veľmi podstatné. Napríklad potláča nepredvídavosť. Ale predvídavý človek nie je ruská záležitosť.

V Rusku z definície niet ani jedného čestného človeka. Spoločný život treba stavať na pôdoryse kolchozu. Ale aj na pôdoryse poémy. Rusko sa skladá z krotkých ľudí, schopných všetkého. V tejto krajine musí nastať úplné zmierenie so skutočnosťou.

Ešte aj netrzeplivý Belinskij to raz pochopil.

Niečo o sebe

„Ukážem vám náš rodinný album, chcete?“
„Viete čo, strčte si ho niekam.“
„Toto je naša rodina.“
„Obludy.“
„Toto je otec.“
„Na očiach mu vidieť, že je to podliak. Veľmi sa podobáte na otca.“
„Všetci to vravia.“
„Ale váš mladší brat a sestra sa podobajú na matku. Sestra má koľko rokov?“
„Tridsaťtri.“
„Hádal by som jej štyridsať.“
„Odovzdám jej váš kompliment.“
„A tento zasraný vojak je kto?“
„To som ja“
„Sedeli ste v base?“
„Nie. Prečo?“
„Moja žena sedí. Píše, že strava je znesiteľná. Len jej je clivo. Za domovom. Od žiaľu začala písať básne.“
„Za čo sedí?“
„Paragraf 103. Zabila moju milenku. Zo žiarlivosti. Nožom. Aj mňa chcela.“
„Je mi ľúto milenky.“
„Milenky netreba ľutovať. A toto je kto?“
„Moja sestra s manželom a deťmi.“
„Má dve deti?“
„Voloda chodí do školy a Lenočka do škôlky.“
„Nikdy neubližujem deťom. A vy?“
„Podľa toho, koho pokladáme za deti.“
„A tento, čo sa podobá na Buďonného?“

„Dedko. Zabili ho. A toto je babka Klava. Nabodli ju na kôl.“
„Ako na kôl?“
„Zrejme omylom. A toto je babka Sima.“
„A čo je s ňou?“
„Nič. Spadla pod vlak. Vy máte veľkú rodinu?“
„Žena, ja a dcéra.“
„Máte pri sebe ich fotografie?“
„Nie. Nenávidím ich.“
„Obe?“
„No. Keď jedia, vždy im padá z úst. Makaróny, uhorky.“
„Koľko má rokov vaša dcéra?“
„Sedemnášť.“
„Fajčí?“
„Pichá si.“
„Nevedel som, že máte takú veľkú dcéru. Čochvíľa budete mať vnukov.“
„My sme už mali vnukov a vnučky. Nina sa zatiaľ nemieni vydať. Končí školu a chce sa prihlásiť na inštitút cudzích jazykov. Nina túži byť prekladateľkou.“
„Aký jazyk študuje?“
„Dajakú volovinu.“
„A vy sa ako voláte?“
„Pavel Andrejevič. Mám veľmi rád šport. Mojím obľúbeným športom je futbal. Občas navštevujeme priateľov alebo ich pozveme k nám. Vždy sa opijeme, ja a moja žena Marina. Ibaže ona nasáva tequilu a ja vodku.“
„Čo robí vaša žena?“
„Marina je detská doktorka. Odborníčka na potraty. Má rada svoju prácu a pracuje s láskou. Marina dobre spieva, má pekný hlas. Raz do týždňa chodí do domu kultúry, spieva tam v zbore. A tá vaša babka, čo ju nabodli na kôl? Kto

ju nabodol? Na svete je len jediný národ, ktorý je schopný nabodnúť babku na kôl.“

„Koho máte na mysli?“

„Nemám pravdu?“

„Ako sa voláte?“

„Prečo? Belov. Mám tridsaťsedem rokov. Narodil som sa v Moskve a žijem tu celý život. Mám sklon k podlosti.“

Malebnosť

Ivan Hrozný, vraždíaci syna, je malebný. V Rusku milujú tých, čo umučili a zabili veľa Rusov. Ruská moc v podstate zničila vlastné obyvateľstvo, nie cudzie či nepriateľov ako v iných krajinách. Oddeliť krvilačnosť od zábavy a starosti o krajinu sa nedá. Práve toto je ruská malebnosť.

Bez ohľadu na to, že Ivan Hrozný bol sadista, mnohí ho majú z princípu radi. Iní milujú jeho sadizmus. Ako inak: Ivan Hrozný je ruská renesancia.

Zánik Ruska

Dom je postavený – majiteľ umrel. Na Západe sú domy postavené. A my – bez domov – si chodíme ako frajeri. Fundamentalizmus je agónia svetových náboženstiev. Bude niečo ďalej? Rusi celý čas žili v tom, že zánik Západu je nevyhnutný. Zdá sa, že sa prerátali. Namiesto Západu zaniká Rusko. Pravda, po revolúcii si tiež mysleli, že Rusko sa zrútilo. Ale v tom šialenstve bola energia. Blúznivé nadšenie. Rusa priam zalieva utópia ako hnis. Potom praskne. Všetci idú jednotným krokom, my pochodujeme – ľavá! A to nás naplňuje oprávnenou pýchou. Všetkých chceme naučiť chodiť nejednotným krokom.

Rusi nevedia, čo je to norma. Vidia, že iní žijú inak, no im sa to nedarí. Plynú roky – nedarí sa. Nemcom sa

zadarilo, Japoncom sa zadarilo. Tu netreba. Niežeby to všetkých tešilo, no ani ich to ktovieako neznepokojuje. Nevídali! Čo bude s Ruskom, ak zanikne? Čo spraví s tou veľkou rozkladajúcou sa mŕtvolou?

Zasypať haseným vápnom.

Mama

„Mama! Čo je to byť Rusom?“

Mlčanie.

„Mama! Mama!“

„Čo chceš?“

„Čo je to byť Rusom?“

„Čože?“

„Čo je to byť Rusom?“

Mlčanie.

„Mama!“

„Daj mi pokoj! Lezieš mi na nervy!“

„Mama!“

„Vravím ti po rusky – daj mi pokoj!!“

„Mama, nebi ma!“

„Drž hubu, zasran!“

„Mama! Mamička! Nezabíjaj ma!“

Učebnica

Prečo mama nechcela odpovedať synovi na jeho otázku?

Prečo ho začala biť? Zabila ho napokon, alebo syn predsa len prežil?

Rozprávka

Mnohí sa dajú nachytať na rozprávku. Rozprávkové Rusko máme pred očami. Zore, nezarátané do príjmov.

Opis národa

Rus sa skladá z „ničoho“, ktoré zahrňa do seba „všetko“. Rus si myslí, že mu nepatrí nič. Rus si myslí, že mu patrí celý svet. Pri vonkajšej mákčnosti a ľubozvučnosti Ruska, pri jeho podobe, láske ku keffru žije v tejto krajine obyvateľstvo s ohromným apetítom. Včera všetko, dnes nič, zajtra opäť všetko. Ak skultivujeme a správne rozbehneme tento štýl všetko-nič-všetko, môžeme sa stať módnou krajinou ako Nepál.

Estetický obraz nepriateľa

Po páde Berlínskeho múru, na ktorom má značný podiel Rusko, lepšie povedané ruská štedrosť, hoci spojenci SRN s tým nesúhlasili, to vyzeralo, že sa začne epocha radostného susedstva. A naozaj, v jednej chvíli bolo vo vzduchu cítiť ducha bratania. To všetko sa skončilo nepríjemne rýchlo.

Rozčarovali sme Západ a v niečom aj seba tým, že sme sa ukázali ako „iní“, nie takí, akých by nás Európania chceli vidieť. A hoci sa aj v tých najjednoduchších amerických filmoch propaguje láska k „inému“, nech je to hoci mimozemšťan, nech je to černocho, Rusov „inej“ kvality si nikto neobľúbil. Západ dal prednosť „iným“ Číňanom napriek tomu, že podľa všeobecných štandardov sme oveľa slobodnejší ako racionálne represívny súčasný čínsky komunizmus. V konečnom dôsledku sa ukázalo, že v európskom dome niet pre nás ani len toho kúta, ktorý vydělili Rumunom a pobaltským národom, o Čechoch a Poliakoch už ani nehovoriac.

Spoločenským barbarstvom nášho prechodného obdobia, ktoré trvalo dlho, sa dá vysvetliť mnohé, no nie všetko. Západná estetická norma sa stala diktátorom nielen štýlu, ale aj politických náklonností. Rusov nevzali do NATO práve z estetických príčin. Neprešli sme face control.

Dokonca ľudia voči Rusku nepriateľskí, nenávidiaci jeho chaos, ktorých som neraz stretol v Európe i v USA, nepopierajú talentovanosť Rusov. Medzi Rusmi sú naozaj talenty. Stáva sa, že nanajvýš odporné individuá majú zaujímavé kvality. Keby Rusi boli priemerným národom, nijaké talenty by nemali.

Idea národného charakteru, ktorá sa v Európe po Hitlerovi pokladá za háklivú tému, je jedinou možnosťou, ako pochopiť Rusko. Rusi sú nehorázna nácia. Balíček stereotypov. Nevedia systematicky pracovať a systematicky uvažovať. Skôr sú nastavení na sporadické, jednorazové skutky. Svojou patetickou emocionalitou, jaskynnou naivitou, pupkatosťou, ťarbavým správaním dlhý čas predstavovali priamy protiklad veľkému estetickému štýlu Západu – štýlu cool. Prísne vzaté, o tom cool Rusi nemali ani len tušenie. Mimochodom, tento pojem z elitárskej módy sa zmenil na stav, ktorý v poslednom čase určuje západnú kultúru, čo sa dostala za hranice literatúry a filmu, nasala do seba rovnocenne „krásu nechťov“ vo vyššom zmysle, čiže kultúra sa rozpustila v každodennosti, každodennosť v kultúre. V Berlíne či Paríži vám presne povedia: túto značku cigariet fajčia len lesbičky a na tejto značke áut jazdia len pastori. Na ruskej strane ani oficiálna, ani „kuchynská“ kultúra z pochopiteľných príčin nielenže nedržala krok so západným vývojom udalostí, ale prudko zahýbala. Ak sa dalo, dívali sme sa na západné filmy, listovali v západných časopisoch a čítali západné knihy celkom inak ako západní konzumenti kultúry. V každom prípade sme v celej tej produkcii nevideli zjednocujúcu myšlienku ponad bariéry zrážok konzervatívco a liberálov, staromilcov a novátorov. Ponárali sme sa do existenciálneho zmyslu a nevyšimľi sme si vznik novej formy. Prepásli sme to, čo

tvorí estetickú podstatu Západu posledných päťdesiatich rokov, to, čo už pred desaťročiami prezentovali dva zásadné články v časopisoch Time a Life, na ktoré reagovala mládež od Los Angeles po Kapské Mesto, Tokio, dokonca po socialistickú Varšavu.

Pojem cool (chladný) vznikol v USA koncom štyridsiatych rokov spolu s džezovou platňou Milesa Davisa The Birth of the Cool a knihami Jacka Kerouaca. Posledného môžeme pokladať za ideológa cool, v roku 1950 písal o odlišnosti vlhkého a cool vedomia ako o protikladných formách *sebauvedomenia*. Cool vedomie, ktoré dodnes nemá ruský ekvivalent, nezanecháva v človeku nezreflektované „temné“ stránky. Je mu vlastná otvorenosť, priezračnosť, vnútorná erotickosť, ironickosť, zdôraznená štýlovosť, čo sa prejavuje v jeho džezových koreňoch. Vôbec nie všetky idoly Západu boli cool. Ani Elvis Presley, ani Marilyn Monroe nepatria do tejto kategórie. Zato na jednej strane to najlepšie z Beatles, muzikál West Side Story Leonarda Bernsteina, piesne Boba Dylana a na druhej úsmev, účes, štýl oblečenia prezidenta Johna Kennedyho (najmä ak ho porovnáme na spoločnej fotografii s Chruščovom) – to je pravé cool.

Postupne sa cool stalo vrcholom globálnej americko-európskej mimiky, hlasu, módy, reklamy, kódexu správania. Maniere sovietskych diplomatov aj našu kultúrnu produkciu prijímal Západ so značnou dávkou irónie. Rozpor medzi západnou módou a „ruským štýlom“ viedol k tomu, že vo vedomí Západu sa po rozpade ZSSR Rusi opäť vykryštalizovali ako *obraz nepriateľa*, no už nie ideologického, ale estetického, menej nebezpečného, skôr komického. V porovnaní najmä s excentrickou, uvážlivo sa zajachtávajúcou „the cool Britania“ v interpretácii britského premiéra sme nervózna, otravná, ostýchavo-bezočivá masa. Na svete

medzi bielymi ľuďmi niet väčších anti-cool (vrátane Rumunov), než sú Rusi.

Napriek tomu sa Moskva v priebehu deväťdesiatych rokov nástojčivo usiluje stať cool, voľky-nevoľky sa rúti za Západom, ktorý prináša túto módu, keďže nemá novú. Ešte aj milicionárom ušili prozápadné uniformy. Ale ruské neofitstvo (povedzme... mládežnícke časopisy s obálkou cool), nevyvoláva euronadšenie, pretože je to vyladené epigónstvo.

No predsa... Puškin! Aj my máme svoje fundamentálne cool. A Hrdina našich čias? Áno. A Gogoľov Revízor? Lolita je možno jedno z najcool diel dvadsiateho storočia. Who's cool in Russia? Ilja Kabakov, lepší Brodskij, miestami Sorokin, v niečom Pelevin, tucet fotografov, jedna známa jakutská modelka – aj tí zodpovedajú cool žánru, hoci, prirodzene, nemajú v ňom pôvod. Máme aj sovietske klasické cool, napríklad Kaukazskú zajatkyňu. Napokon Stalin – cool režisér najdrsnejšieho politického divadla sveta.

Bielomorský kanál

Ruská žena každého druhu je atavistická ako kamenný stĺp, čo je občas podstatou jej šarmu. Pach jej tela prezrádza, že dávno nepoužila kolínsku. Z pokožky tiahne ľahký pach hniloby. Vpadnuté oči. Skľúčenosť. Zachrípnutý hlas. O slobode nemá ani šajnu. Po dvoch krokoch plot. Ako voľakedy v Berlíne či na medzinárodnom letisku. Mnohé ženy sa otvorene vychvaľujú svojou intuíciou a tvária sa, že majú bosorácke schopnosti, ktorými občas strašia mužov. Naopak, iné milujú v sebe črty cundry. Cundrovitosť ruskej ženy, rub jej ostýchavosti, má výrazný bufetovo-reštauračný kolorit. Nalej, prines, obsluž. Cundrovitosť je Bielomorský kanál života našej vlasti.

Ruská pravda

Ak si nebudeš vážiť druhého, nebudeš. Na tejto dohode spočíva Západ dvesto rokov. Banálnosť východiska je vykúpená komfortným výsledkom.

Základnou ošklivosťou ruského života nie je chrapúnstvo, ba ani zaobchádzanie s človekom ako s hovnom, ale tichý súhlas s pokračovaním nedôstojného života a snaha zdôvodniť ho. V schopnosti všetko zdôvodniť spočíva ruská pravda.

Kto je vinný?

Navršenie opisov vytvára kultúru. Rusi majú veľké množstvo opisov. To je ruská literatúra. Nie je však jasné, prečo napriek takému množstvu opisov Rusi neskultúrneli. Viem, že za to nemôže ani Tamara Nikolajevna, ani Ľudmila Valentinovna, ani Nikolaj Pavlovič, ani Dmitrij Vasilievič, ani množstvo ďalších ľudí. Ani Michail Kuzmič za to nemôže. No predsa sú také miesta, kde neprítomnosť opisov vidieť obzvlášť výrazne.

Nádej

Nádej v Rusku umiera prvá. To je záver, ktorý možno urobiť z dejín našej vlasti.

Šla som domov

Čo je to šťastie?

Je to puding.

Je to skrátka pud-d-d-ing.

Naše šťastie.

Nezakrývajte mi nebo

Páči sa mi byť Rusom. Páči sa mi všetko púšťať jedným uchom dnu, druhým von. Idem a všetko púšťam jedným

uchom dnu, druhým von. Vraviam mi, že to tak nejde. A ja vravím: nehovorte mi, že to tak nejde. Neznášam to. Nezakrývajte mi nebo.

Byť Rusom

„Tých, čo sa previnili v minulom živote, prozreteľnosť posielala na roztavenie do Ruska,“ povedal Sivý. „To je ich trest.“

„Koho konkrétne?“ zaujímalo ma.

„No, všelijaké tie kurvy a podvodníkov,“ povedal Sivý.

„Skrátka, nečistých.“

„A čo Rubľov a ďalší?“

„Tí sú ako kontrast.“

Dejiny národného futbalu

Peter Veľký bežal s loptou do Európy, vystrelil, netrafil – rozbil okno.

Reprezentačné mužstvo bradatých mužíkov viedlo loptu do Ázie.

Katarína Veľká si vykasala sukne a prevzala iniciatívu.

Pavel prevzal loptu a bežal s ňou na ázijskú bránku.

Alexander I. vybojoval loptu a poslal ju na polovicu Európy.

Nikolaj I. ju vykopol na polovicu Ázie.

Jeho syn Alexander II. ju vystrelil ďaleko na polovicu Európy.

Alexander III. odpálil loptu do Ázie.

Nikolaj II. sa rozbíhal na západnú polovicu.

Lenin nežal s loptou na polovicu Ázie.

Stalin z Leninovej prihrávky strelil gól.

Výsledok bol 100 : 0.

Chruščov začal zo stredu ihriska a sám nevediac prečo bežal s loptou do Európy.

Brežnev ju poslal do Ázie.

Gorbačov hral na európskej strane ihriska.

Jelcin pokračoval v jeho hre, no v druhom polčase zamätkoval. Stojí a nevie, kam má strieľať.

Zaznela píšťalka. Skončilo sa premárnené storočie.

Rozhovor o podstatnom

„Boli časy, keď som vášnivo prežíval osudy vlasti, celé noci som nespal, ustavične som premýšľal, ako ju oslobodiť.“

„Od koho?“ nepochopil Saša.

„Rusi si skvele dokážu vymýšľať nepriateľov. To sa mi muselo sprotiviť.“

„Štát nás opäť okradol!“ radostne vyhlásil Saša.

„Nie štát!“ zachmúril som sa. „Ale ten, koho hľadáme!“

„Pomstíme sa!“ zaveril sa Saša.

„Ľudské ovzdušie v Rusku je horšia ako ekonomický kolaps a agresívne žobranie,“ vyhlásil som.

„Ja toho chrapúňa zabijem!“ skríkol Saša. „Nalejte mi, prosím vás, minerálku.“

„Ako naivnému hlupákovi sa mi videlo, že všetka tá sovietska absurdnosť je naplavená cudzia náhodnosť, ale sám som sa presvedčil, že Rusi sú schopní prilahnúť iné národy ako sviňa svoje mladé a ráno nepohnú ani prstom.“

„Sviňa nemôže prilahnúť samu seba,“ namietol Saša. „Ale u nás sa to pozoruhodne darí. Hajaj, búvaj,“ zaspieval a mocne sa plieskal po kolenách.

„Beli že mi, beli,“ pridal som sa. „Naivitou novej generácie, čo sa rýchlo chce zmeniť na strednú triedu, prezentovať sa a utvrdzovať sa vo svojej cene, nepohrdam o nič menej ako hlúpostou ich otcov a matiek.“

„Pohrdanie je jemný cit,“ trochu urazene sa zasmial Saša. „Mládež musí prevziať moc.“

„Isteže, nemôžem povedať, že by mi bolo všetko ľahostajné. Znepokojuje ma gnostická myšlienka o nerovnosti duší, no keď vidím národné hrdinstvá, musím uznať, že primitívny stav, v ktorom sa nachádza národ, je derivátom jeho rozumových možností.“

„Šťastné národy, ktoré žijú pod šťastným nebom, napríklad Taliani nám trochu miešajú karty,“ vzdychol Saša.

„Viete čo? Založme tajné spoločenstvo.“

„Aké?“

„Na vytvorenie nového Boha.“

„Nechajte ma dokončiť o Rusku! O Rusku spravidla píšú obozretne. Buď ho ľutujú, alebo sa ho usilujú pochopiť. Pochopenie však nesťažujú mimoriadne zložité zvláštnosti vedomia, ale naopak, priveľká jednoduchosť miestnych mravov.“

„My tu teraz rozprávame, rozprávame a nad Capri visí mesiac ako štavatý polmesiačik citróna,“ povedal Saša.

„Človek, ktorý si neuvedomuje svoje práva a celý život si pokorne škodí, je naozaj čudný. Národ, ktorému po vypustení sputnika a vzniku jadrových zbraní ostáva archaické vzdelanie, je nebezpečný a nemilosrdný.“

„Prirodzene, tajím svoje zmýšľanie,“ povedal Saša.

„Navonok pôsobím ako inteligentný človek,“ dodal som.

Stretávačky

Keby v Rusku nebolo ruského jazyka, ale hovorili by sme napríklad po nemecky, nebolo by tu vôbec nič. Ale takto je tu aspoň ruský jazyk.

Keď sa človek z Kaukazu s aktívnym vzťahom k životu chcel v sovietskej Moskve navečerať v reštaurácii, vždy našiel slová, aby dostal chutné jedlo.

„Počuj,“ dôrazne povedal s kaukazským prízvukom, dotkol sa nosa a dôležito ho pritom pokrčil, aby naznačil že nepatrí k tým, čo hovoria bez cudzieho prízvuku. A čašníčka okamžite prívetivo zavrtila guľôčkovým perom. A niektorí bohatí židia z bohémy si tiež vedeli objednať niečo chutné, na ich ražňoch so šašlíkom neboli samé masné kúsky, čo sa nedali zjesť, ale na mojich boli. Nešlo tu len o to, že čašníčka verila gruzínsko-židovskému prepitnému. Verila rečovej nástojčivosti, tónu hlasu. Ale Rus – cudzí, na služobnej ceste alebo jednoducho s vymalovanou frajerkou – sa nijako nemohol jazykovo zblížiť s čašníčkou, nepomohli mu ani peniaze. Vyjadroval sa pasívne. Preto Rus jedol hovno.

Niektorí si myslia, že ruština je zaburinená veľkým množstvom škaredých slov. K takým patrí mat. A okrem neho postsovietsky jazyk. Sovietsky jazyk je však to isté ako nosiť modro-červenú milicionársku uniformu s brigadírku: omína, tlačí, zošuchuje sa. Ak hociktorému Rusovi nasadíte milicionársku brigadírku, tá bude silnejšia ako Rus. Tak to bolo. Všetci vyzerali ako milicionári. Takmer som nepoznal výnimku.

Milujem mat pre jeho magnetizmus. Páči sa mi však najmä jemná zmena mravov, nežný korektív vo vzťahoch, keď „kurva“ sa ticho pretavuje na „kua“. Milujem jazykový mor, tabakovú zmes rôznych žargónov. Keď sa skončili žarty, keď vyschli, pretože žart už nebol schopný skutočnosť priviesť k rozumu, slovo sa vzdalo – nastúpili fóry. Dávam si pozor na slová, buzerujem ľudí, trápim decká – len tak, z pasie, napriek tomu, že všetko je poriadne zanedbané.

V sovietskych časoch autá po nociach jazdili so zapnutými obrysovými svetlami. Obrysové svetlá – to je skromnosť.

Keď sa komunizmus skončil, prešli na stretávačky. Tým dali vedieť o sebe. Aktívne. Takisto sa správa postsovietsky jazyk. Zažali sa stretávacie svetlá. A niektorí začali jazdiť s diaľkovými.

No tí, čo začali jazdiť s diaľkovými, sa rozbehli tak rýchlo, že polovica z nich sa ocitla v rieke Moskve. Ustavične ich odtiaľ vyťahovali. A preto si jazyk predsa len vybral stretávačky.

Tie osvetľujú to, čo je: ženské nohy, smetné kontajnery, smútok za nádejou, všelijaké odpadky. Obrysové svetlá osvetľovali len samy seba. Ale stretávačky – to je už svetlo.

Inštalovanie pesimizmu

Úžasný pocit, že všetci majú trochu pravdu. Pravdu má Hrozný, nahnevaný na Kurbského. Pravdu má Nikolaj, nahnevaný na dekabristov. Pravdu má Kurbskij, ktorý neznesol ruskú renesanciu. Pravdu má malomeštiak, ktorý neverí nikomu. Pravdu má krčmový Jesenin. Pravdu má svet umenia, odvracajúci sa od páchnuceho Ruska. Pravdu majú tí, čo chcú napodobňovať Západ, vdýchnuť do Ruska jeho energiu. Pravdu nemá nikto.

„A je vám zatažko zmieriť sa so štátom, nájsť v ňom niečo milé?“ spýtal sa ma Saša.

Pochybnosť úsilia, kvalifikovaného ako zrada, tmárstvo alebo únava. Milé sa nedá nájsť, milé nie je. Zúfalé hľadanie večných hodnôt uprostred hovna. Chrapúnka namyslenosť moci, ktorá sa ustavične zapodieva sebou, ktorá nemá čas vysvetliť si veci s ľuďmi. Nové krivdy. Sila ruskej inteligencie spočíva v mimovládnom myslení. A ono je aj jej večnou slabosťou. Nekonečný list Belinského Gogoľovi.

Teraz, keď hľadím na to, čo sa stalo, vidí sa mi, že sa to nestalo mne. Byť v Rusku pesimistom je ako brániť sa